

DUŠAN ŠAROTAR

Potapljanje na dah

Pod nesvobodnim soncem

Dušan Šarotar: *Potapljanje na dah*, Beletrina, 1999

V prvenec Dušana Šarotarja vstopamo z očmi nepoznane nam osebe. Skupaj z njo beležimo detajle večera v majhnem obmorskem mestu zunaj sezone. Skozi »vonj po vlagi in algah«, »ječanje jeklenih verig« in perilo, obešeno nad ulico, se mojstrsko izriše razpoloženje vaze zazrtega sveta. »Le tu in tam je slišal otroški jok, prihajal je od daleč in iz neznane smeri, imel je občutek, da nikoli iz hiše, mimo katere je šel.«

Ničesar ne moremo vedeti o zavesti, ki vsrkava te podobe. Kaj se dogaja v možganskih centrih, ki jih registrirajo in obdelujejo? Kakšne

asociacije jih spremljajo? Kakšni spomini? Dokler se ne zazdi, da je ravno prazno ozadje, tabula rasa, tisto, kar potrebujejo za svojo polno resonanco. »Še enkrat je pogledal gor po ulici in dol proti temnemu izhodu na morje. Nad vrati je na sprani tabli pisalo Trafika. Pod spuščeno roletto je kipela hladno bela svetloba, kot bi nekdo v temnem prostoru odprl velik hladilnik.«

Je bil izum filma tisti, ki je omogočil tovrstno perspektivo? Retorika nepristranske filmske kamere omogoča preskok v retoriko sposojenega pogleda. Si podobnega zornega kota prej ni bilo mogoče niti zamisliti? Tehnična omejitev sedme umetnosti se je sem ter tja spremenila v učinkovit pisateljski prijem. Tako imamo v času nemega filma Kafka, ki zavedno ali nezavedno združuje svoje dvoumne komične potenciale s popačenji takrat še nerazvite filmske tehnike. Prvo poglavje mu je uspelo šele potem, ko je vanj pogledal skozi oči Josefa K. Nič manj prepričljiv ni Jančar v svojem *Severnem siju*: zgodbo, ki nas vpelje v črno-bele čase iz črno-belih filmskih tednikov pričenja s kar se da omejeno perspektivo, da bi do konca knjige učinkovito prepletel bogato orkestracijo pogledov, objektivnih in subjektivnih.

In kaj na drugem koncu stoletja počenja Šarotar? Potem ko so se stopili večni snegovi Mitteleurope? Njegov protagonist dobi vsaj ime (Andrijan), kar pa mu tudi ne pomaga kaj dosti. Civilizacijske uroke zgoraj omenjenih je zamenjal mediteranski način mrčnjaštva. Od tu naprej primerjave s predhodnima avtorjema le še poudarjajo razlike. Nobenih uslužbenskih

nevroz več, nobenih vojnih slutenj, je samo še »čas, ki teče po svoje, če sploh je kakšen čas zunaj tega otoka«. Vse človeško se je izteklo, da sami nismo vedeli, kdaj. Preostaja nam zgolj brezčasje, ki ga že od vekomaj obvladujejo elementi, zrak, ogenj, zemlja in predvsem voda. V nadaljevanju se opazno spremenijo tudi detajli: filmsko občuteni neorealizem Prologa zamenjajo arhetipske vizije. Vizualne zaznave ostajajo jasne in ostre, vendar merijo nekam onstran časa in prostora: »Zvezde so sijale nenavadno močno, bile so kot ostre konice svetlobnih kopij, zdelo se mu je, da bi se vsak trenutek lahko spustile nadenj in ga pribile za vedno na ta spokojni otok. Pa vendar je bil navdušen, še nikoli ni videl tako jasno in tako daleč v nebo.« Človek je le še majhna, gibčna napaka na monumentalni kuliseriji Narave. »Ko je končno prižgal svetilnik in se je čista svetloba razlila daleč na morje, švignila je po temni površini, čeprav ni segla v globino kakor ženske pri potapljanju. Luč jih je postavila na temni zemljevid sveta, kot drobno zvezdico na neskončnem nebu.«

Največja vrednost tega dela je torej v opisih, ki nakazujejo spremenljive, prefinjene in bogato zniansirane pomene. Skozi drobna opazanja se razvije celotna orkestracija misli in razpoloženj, od najbolj osebnih, do popolnoma sublimnih. Vmes pa se pojavljajo še begotne impresije ženskih likov, seveda večno neulovljivih, ki ostajajo zreducirane na detajle (bel dežnik, zelene oči, modro krilo, mokri lasje). Tako kot erotični impulzi ostajajo večno nerazrešena tudi zlovesča znamenja. Nedoumljive prepovedi, prisluškovanja, zasledovanja,

namigi in grožnje ne vodijo nikamor, čeprav Skrivnost nedvomno obstaja. Morsko pokopališče, vodnjak, ki ga stražijo kače, izginuli samostan, hiša umrlega, razlito vino in podoba na razglednici obenem terjajo pojasnilo in zavajajo.

Okrvavljena ovca in razvezan mrtvaški prt na koncu ničesar ne pojasnjujeta, v tem kontekstu sta le še odmeva pradavne (biblijske?) simbolike, ki je na ozadju nadčloveških pogledov pridobila nepredvidljive pomene.

In komu je lahko namenjena zgodba, ki noče biti niti ljubezenska niti pustolovska, temveč ostaja ves čas nerazrešljivo skrivnostna? Napisana očitno zato, da vzdržuje »veličastni občutek neskončne praznine in odsotnosti, kakršnega iščemo na dolgem in brezcilnem potovanju, ko končno počasi pozabimo na stvari, ki nas vežejo na domači kraj in življenje v njem. Takrat popolnoma jasno občutimo, kako zapuščamo prejšnje telo in se počasi selimo v nekaj drugega, kar mora šele dobiti ime. Sprva nas obvladuje pričakovanje in nekakšna navdušenost nad neznanim, ko se nam odpirajo nova obzorja in nepoznane duše v njem, kaj hitro pa v tem zlahka prepoznamo tudi strah, ki nas je pognal od doma ter si zvito odel kožo pustolovca, ta pa pri nekaterih nikoli ne pokaže pravega obraza.«

Šarotarju torej preostaja širo občinstvo panonskih mornarjev. Na skrivnem polno zastopano v gneči na ljubljanskih (ali pač katerih koli) ulicah. Ob kateri koli uri dneva.

Lucija Stepančič